

Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση

Τόμ. 9, Αρ. 1Α (2017)

Ο Σχεδιασμός της Μάθησης

Τόμος 1, Μέρος Α

Πρακτικά

9^ο Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή
& εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση

Αθήνα, 23 – 26 Νοεμβρίου 2017

Ο Σχεδιασμός της Μάθησης

Επιμέλεια
Αντώνης Λιοναράκης
Σύλβη Ιωακειμίδου
Μαρία Νιάρη
Γκέλη Μανούσου
Τόνια Χαρτοφύλακα
Σοφία Παπαδημητρίου
Άννα Αποστολίδου

ISBN 978-618-82258-6-2
ISBN SET 978-618-82258-5-5

Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
Ελληνικό Δίκτυο Ανοικτής & εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης

Η συμβολή των νέων τεχνολογιών στην
επιμόρφωση και επαγγελματική ανάπτυξη των
εκπαιδευτικών: ζητήματα ανάπτυξης και
οργάνωσης

Θεοδόσιος Αναστασιάδης, Ευαγγελία Μανούσου

doi: [10.12681/icodl.1084](https://doi.org/10.12681/icodl.1084)

Η συμβολή των νέων τεχνολογιών στην επιμόρφωση και επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών: ζητήματα ανάπτυξης και οργάνωσης.

The contribution of new technologies to the training and professional development of teachers: development and organization issues.

Θεοδόσιος Αναστασιάδης
Δημοτικό Σχολείο Αιγείρου
thanasta27@yahoo.gr

Ευαγγελία Μανούσου
Μέλος ΣΕΠ
Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
gellym@gmail.com

Abstract

Nowadays the issue of professional development of teachers extends to the formation of modern structures and methodological approaches. The debate focuses on new flexible forms of training that include distance learning programs using new technologies combined with live lessons. The work provides a bibliographic overview - a study of examples and applications, as recorded in open and distance learning conferences and in the "Open Education" magazine. The research reflects the emergence of new innovative models for designing, developing and organizing relevant interventions, encouraging active participation in processes, facilitating the combination of work and learning, not subject to local and time constraints, and responding to the specific needs of the participants. Their application and exploitation opens up prospects for upgrading the professionalism of teachers, provided that the specifications of an integrated educational model, incorporating technological, organizational and pedagogical characteristics, are formulated.

Key-words: *Distance learning, training, professional development*

Περίληψη

Στις μέρες μας το ζήτημα της επαγγελματικής ανάπτυξης των εκπαιδευτικών εκτείνεται προς την διαμόρφωση σύγχρονων δομών και μεθοδολογικών προσεγγίσεων. Η συζήτηση εστιάζει σε νέες ευέλικτες μορφές επιμόρφωσης που περιλαμβάνουν εξ αποστάσεως προγράμματα με τη χρήση των νέων τεχνολογιών σε συνδυασμό με δια ζώσης μαθήματα. Η εργασία πραγματοποιεί μια βιβλιογραφική επισκόπηση- μελέτη παραδειγμάτων και εφαρμογών, όπως καταγράφονται στα συνέδρια της ανοικτής και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και στο περιοδικό «*Ανοικτή Εκπαίδευση- Open Education*». Στην έρευνα αποτυπώνεται η συγκρότηση νέων καινοτόμων μοντέλων σχεδιασμού, ανάπτυξης και οργάνωσης των σχετικών παρεμβάσεων, που ενθαρρύνουν την ενεργητική συμμετοχή στις διαδικασίες, διευκολύνουν τον συνδυασμό της εργασίας με τη μάθηση, δεν υπόκεινται σε τοπικούς και χρονικούς περιορισμούς και ανταποκρίνονται στις εξειδικευμένες ανάγκες των συμμετεχόντων. Η εφαρμογή και αξιοποίησή τους ανοίγει προοπτικές αναβάθμισης του επαγγελματισμού των εκπαιδευτικών, με την προϋπόθεση της διαμόρφωσης προδιαγραφών ενός ολοκληρωμένου επιμορφωτικού προτύπου, που θα εμπεριέχει τεχνολογικά, οργανωτικά όσο και παιδαγωγικά χαρακτηριστικά.

Λέξεις Κλειδιά: εξ αποστάσεως εκπαίδευση, επιμόρφωση, επαγγελματική ανάπτυξη

Εισαγωγή: εξ αποστάσεως εκπαίδευση, επιμόρφωση και επαγγελματική ανάπτυξη. Αποσαφήνιση των όρων

Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών είναι ένα από τα ζητήματα που απασχολούν διαρκώς την εκπαιδευτική κοινότητα, καθώς αποτελεί ένα από τα πιο συχνά σημεία αναφοράς για τη βελτίωση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας της εκπαίδευσης. Είναι στρατηγικής σημασίας θεσμός, που προσφέρεται για τον συνεχή και δυναμικό επαναπροσδιορισμό της σχέσης του εκπαιδευτικού με την εργασία του, την προσωπική, την ακαδημαϊκή και την επαγγελματική του ανάπτυξη και εξέλιξη, γράφει ο Μαυρογιώργος (1999), που υποστηρίζει την άποψη ότι η επιμόρφωση έχει «ως πρωταρχικό σκοπό τον εμπλουτισμό, τη βελτίωση, την αναβάθμιση και την περαιτέρω ανάπτυξη των ακαδημαϊκών- θεωρητικών ή πρακτικών, επαγγελματικών και προσωπικών ενδιαφερόντων, ικανοτήτων, γνώσεων και δεξιοτήτων των εκπαιδευτικών κατά τη διάρκεια της θητείας τους». Σύμφωνα με αυτές τις κριτικές προσεγγίσεις, η επιμόρφωση είναι μια διαδικασία πρόκλησης, ενίσχυσης, υποστήριξης και προσφοράς ευκαιριών- αναπόσπαστο μέρος μιας συνεχούς και διαρκούς επαγγελματικής και προσωπικής ανάπτυξης και εξέλιξης των εκπαιδευτικών.

Η επαγγελματική ανάπτυξη προσδιορίζεται ως μια διαδικασία μάθησης και ως τέτοια ταυτίζεται με τη βελτίωση του εκπαιδευτικού στην άσκηση του επαγγέλματός του, με την επιθυμία του να κάνει καλύτερα και πιο αποτελεσματικά τη δουλειά του. Οι εκπαιδευτικοί γενικότερα αναπτύσσονται επαγγελματικά όταν έχουν τη δυνατότητα να πειραματίζονται δημιουργικά στην αίθουσα διδασκαλίας, όταν λειτουργούν σε ένα υποστηρικτικό πλαίσιο συνεργασίας, όταν υιοθετούν ερευνητική στάση σχετικά με τη δική τους πρακτική (Carr & Kemmis, 2000). Εξ' άλλου στις μέρες μας, οι επιστημονικές εξελίξεις, οι εκπαιδευτικές και κοινωνικές αλλαγές απαιτούν από αυτούς να ενημερώνονται συστηματικά και να συμμετέχουν σε διαδικασίες προσωπικής και επαγγελματικής ευαισθητοποίησης.

Η ανεπάρκεια των υπάρχοντων δομών και σχημάτων και η ραγδαία εξέλιξη των νέων τεχνολογιών της πληροφορίας και των επικοινωνιών, φέρνουν στην επιφάνεια νέα επιμορφωτικά μοντέλα, που υλοποιούνται μέσα από νέες, καινοτόμες και ευέλικτες μορφές (Μπαγάκης, 2005). Εξ' αυτών, η εκπαίδευση από απόσταση περιγράφεται ως ένα σύστημα, μια εκπαιδευτική μέθοδος στην οποία ο εκπαιδευόμενος χρησιμοποιεί την κατοικία του ως χώρο μάθησης και μελετά με το δικό του ρυθμό, υποστηριζόμενος από ειδικά σχεδιασμένο υλικό και καθηγητές- συμβούλους. Ο Λιοναράκης (2001), την ορίζει ως **πολυμορφική εκπαίδευση**, που διαφοροποιείται ποιοτικά αναφορικά με τα εκπαιδευτικά μέσα και εργαλεία που χρησιμοποιεί και συνίσταται στην υιοθέτηση συγκεκριμένων αρχών μάθησης και διδασκαλίας, ενώ παράλληλα διδάσκει και ενεργοποιεί τον εκπαιδευόμενο ως προς το πώς να μαθαίνει μόνος του και να λειτουργεί αυτόνομα. Η εισαγωγή τέτοιων προτύπων προϋποθέτει έναν διαφορετικό παιδαγωγικό σχεδιασμό, από τη στιγμή που τα δεδομένα της εξ αποστάσεως πρακτικής φέρνουν μια σειρά από αλλαγές ρόλων και μεθοδολογιών. Επιπρόσθετα, η υλοποίηση των σχετικών προγραμμάτων επαγγελματικής ανάπτυξης απαιτεί την τήρηση των βασικών αρχών και προδιαγραφών της μάθησης ενηλίκων, όπως η ενεργητική συμμετοχή των εκπαιδευόμενων, η ανάλυση των αναγκών τους κ. α., (Βεργίδης & Καραλής, 2008).

Κατά συνέπεια, ενώ η χρήση των τεχνολογιών και του διαδικτύου για τη μάθηση, την εκπαίδευση και την επιμόρφωση έχει αυξηθεί σημαντικά, η μεγαλύτερη πρόκληση

είναι να επανασχεδιαστεί ο τρόπος με τον οποίο προσφέρονται τα σχετικά προγράμματα, προς την κατεύθυνση καινοτόμων συστημάτων όπου οι συμμετέχοντες θα ενθαρρύνονται να διαμορφώσουν δικούς τους, προσωπικούς στόχους μάθησης.

Μεθοδολογία της έρευνας.

Η παρούσα εισήγηση εστιάζει στο πεδίο της από απόσταση επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών, όπως αυτό σκιαγραφείται μέσα από τη σχετική βιβλιογραφική επισκόπηση που έγινε σε πηγές δημοσιευμένες στην Ελλάδα και συγκεκριμένα, στα πρακτικά των οκτώ (8) προηγούμενων συνεδρίων του Ε.Δ.Α.Ε. για την ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση (2001- 2015), καθώς και στο σύνολο των εκδόσεων του επιστημονικού περιοδικού *Open Education/ Ανοικτή Εκπαίδευση* (2005- 2017). Πρόκειται για μια χρονική περίοδο κατά την οποία συγκροτείται και οριοθετείται το πεδίο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και παράλληλα, διευρύνεται η επιστημονική συζήτηση στην κατεύθυνση της ανάπτυξης και εφαρμογής σχετικών προγραμμάτων επαγγελματικής ανάπτυξης από απόσταση. Η επισκόπηση οδήγησε στην (επιλογή και) μελέτη είκοσι οκτώ (28) εργασιών, με πρωτεύοντα κριτήρια τη συνάφεια αυτών αναφορικά α: με τις τάσεις και εξελίξεις στο σχεδιασμό και την οργάνωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων και β: τη χρήση και αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών στη δομή και λειτουργία της επιμόρφωσης.

Το ζήτημα διερευνάται μέσα από μια δευτερογενή ανάλυση δεδομένων δηλ., μέσα από μια βιβλιογραφική ανασκόπηση και κατηγοριοποίηση των εμπειρικών ερευνών που εντοπίστηκαν σχετικά (Cohen κ. α., 2008). Η μέθοδος προσέγγισης που χρησιμοποιήθηκε για την έρευνα της βιβλιογραφικής επισκόπησης είναι η ανάλυση περιεχομένου. Συγκεκριμένα χρησιμοποιήθηκε η θεματική ανάλυση, με στόχο τη συστηματοποίηση της γνώσης. Κεντρικές ερευνητικές θεματικές περιοχές αποτελούν:

1. Μικτές μορφές συνδυαστικής μάθησης στο σχεδιασμό των επιμορφωτικών προγραμμάτων.
2. Διαδικτυακά εργαλεία, τεχνολογίες και υπηρεσίες που αξιοποιούνται στην ανάπτυξη των σχετικών δράσεων και παρεμβάσεων.
3. Καινοτόμες επιμορφωτικές προσεγγίσεις στην οργάνωση και εφαρμογή της εξ αποστάσεως επαγγελματικής ανάπτυξης των εκπαιδευτικών.

Αποτελέσματα: η έρευνα για την εξ αποστάσεως επιμόρφωση των εκπαιδευτικών.

1. Μικτή συνδυαστική μάθηση στο σχεδιασμό προγραμμάτων επαγγελματικής ανάπτυξης.

Στις μέρες μας κάνουν την εμφάνισή τους διδακτικές προσεγγίσεις που στηρίζονται σε ένα νέο μικτό μοντέλο, με το οποίο περιγράφονται μορφές εκπαίδευσης που συνδυάζουν δραστηριότητες που υλοποιούνται στους παραδοσιακούς χώρους διδασκαλίας, με δραστηριότητες εξ αποστάσεως, αξιοποιώντας το διαδίκτυο. Τα από απόσταση επιμορφωτικά προγράμματα συχνά δοκιμάζονται σε συνδυασμό με διαζώσης συναντήσεις και στη βιβλιογραφία χαρακτηρίζονται με τον όρο **μικτά ή υβριδικά μοντέλα μάθησης**. Σχετική παρέμβαση που συνδυάζει παραδοσιακές συναντήσεις και ασύγχρονες εκπαιδευτικές δραστηριότητες εξ αποστάσεως, μέσω ενός διαδικτυακού μαθησιακού περιβάλλοντος (B.S.C.W.), υλοποιήθηκε στο Διδασκαλείο «Δημήτρης Γληνός» (Παρασκευάς κ. α., 2001). Το μοντέλο εφαρμόστηκε στο πλαίσιο μιας επιμορφωτικής παρέμβασης υβριδικού χαρακτήρα στην οποία συμμετείχαν εν ενεργεία εκπαιδευτικοί και αφορούσε το γνωστικό αντικείμενο των ρευστών. Η αξιοποίηση της συνδυαστικής μάθησης τείνει διαρκώς αυξανόμενη με σημαντικά, παιδαγωγικά αποτελέσματα (Βορβή & Παπαγάλου,

2013). Η εργασία των Μπίκου & Τζιφόπουλου (2013), αναφέρεται στο μοντέλο μικτής ηλεκτρονικής μάθησης (συναντήσεις, δραστηριότητες σύγχρονης- ασύγχρονης τηλεκπαίδευσης), που εφαρμόστηκε στο πλαίσιο προγράμματος για την εξ αποστάσεως επιμόρφωση σε θέματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Σε αντίστοιχες μεθόδους στηρίχτηκε η υλοποίηση προγράμματος βελτίωσης των επαγγελματικών προσόντων των εκπαιδευτικών σε θέματα διαχείρισης της πολυπολιτισμικότητας και της επιθετικότητας στο σχολικό περιβάλλον (Μουζάκης κ.α., 2009).

2. Διαδικτυακά περιβάλλοντα, τεχνολογικά εργαλεία και υπηρεσίες για την ανάπτυξη των επιμορφωτικών δράσεων.

α: Σύγχρονη και ασύγχρονη τηλεκπαίδευση & εικονική τάξη.

Μια από τις βασικές κατηγοριοποιήσεις μοντέλων εκπαίδευσης από απόσταση σχετίζεται με τον παράγοντα χρόνο και τον τρόπο αλληλεπίδρασης εκπαιδευτή-εκπαιδευόμενου και αφορά στη **σύγχρονη και ασύγχρονη τηλεκπαίδευση** (Γκιριτζή, 2009). Η πρώτη απαιτεί από το διδασκόμενο να συμμετέχει σε κάποιας μορφής εκπαιδευτική διεργασία σε προκαθορισμένο πραγματικό χρόνο και, πιθανώς, τόπο. Το μοντέλο βασίζεται στην παρουσίαση του θέματος από την πλευρά του εκπαιδευτή, στη δυνατότητα υποβολής ερωτήσεων και λήψης απαντήσεων (υπηρεσίες γραπτών μηνυμάτων, chat, τηλεδιάσκεψη). Μέσα από αυτή τη διαδραστική επικοινωνία δημιουργείται η **ηλεκτρονική ή εικονική τάξη**. Η ασύγχρονη τηλεκπαίδευση δεν απαιτεί ταυτόχρονη συμμετοχή, προσφέροντας έτσι περισσότερη αυτονομία. Εδώ χρησιμοποιούνται όλα τα διαθέσιμα μέσα παρουσίασης της πληροφορίας (e-mails, ομάδες συζήτησης, πίνακες ανακοινώσεων». Οι εκπαιδευόμενοι μελετούν ειδικά διαμορφωμένο εκπαιδευτικό υλικό και επικοινωνούν με τον εκπαιδευτή για να εκφράσουν απορίες, να πάρουν απαντήσεις και να υποβάλλουν εργασίες. Ο Αναστασιάδης (2007), αναφερόμενος σε ζητήματα σχεδιασμού περιβαλλόντων μικτής μάθησης για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών της ομογένειας, υποστηρίζει πως ο συνδυασμός τεχνολογιών σύγχρονης (τηλεδιασκέψεις) και ασύγχρονης μετάδοσης (διαδικτυακή πλατφόρμα), δημιουργεί συνθήκες διαμόρφωσης μιας ολοκληρωμένης επιμορφωτικής πρότασης.

Ευρύτερα, η ανάπτυξη εργαλείων επικοινωνίας και συνεργασίας που βασίζονται στο διαδίκτυο και τον παγκόσμιο ιστό αποτελεί τη βάση σχεδιασμού και της υλοποίησης «διαδικτυακών εικονικών τάξεων», για την υποστήριξη ευέλικτων συστημάτων εκπαίδευσης και επιμόρφωσης. Στην κατεύθυνση αυτή συμβάλλει καθοριστικά η ραγδαία εξέλιξη των Νέων Τεχνολογιών της πληροφορίας και των επικοινωνιών. Ενδεικτικά αναφέρεται η πλατφόρμα moodle, η χρήση της οποίας αποτελεί εργαλείο για την από απόσταση επιμόρφωση (Βουζαξάκης & Γεωργιάδη, 2013; Νταλούκας κ. α., 2009). Η εφαρμογή προηγμένων μαθησιακών περιβαλλόντων κρίνεται κατάλληλη για την ανάπτυξη επιμορφωτικών προγραμμάτων εκπαιδευτικών σε ολιγοθέσια σχολεία απομακρυσμένων περιοχών, όπως στην περίπτωση του σχεδίου «ΔΙΑΣ» (Γεωργιάδης κ. α., 2005). Το μοντέλο της ασύγχρονης και σύγχρονης μικτής μάθησης και η χρήση εργαλείων web 2. 0, εφαρμόστηκε για τις ανάγκες της επιμόρφωσης των υποψηφίων εκπαιδευτικών του προγράμματος «Teachers 4 Europe», που διέμεναν σε νησιωτικές περιοχές (Θωμά κ. α., 2015).

β: Οργάνωση και υλοποίηση εξ αποστάσεως μαθημάτων- σεμιναρίων.

Τα σύγχρονα δικτυακά εργαλεία και οι αντίστοιχες τεχνολογικές υποδομές υποστηρίζουν μια σειρά σεμιναρίων και μαθημάτων, που υλοποιούνται σχετικά. Τα διαδικτυακά σεμινάρια (webinars), αποτελούν εικονικά περιβάλλοντα μάθησης, προσφέροντας ανταλλαγή και μοίρασμα γνώσεων, πληροφοριών και πρόσβαση στον

ανοιχτό ψηφιακό πλούτο των ιδεών και των καινοτομιών (Παπαδημητρίου, 2016). Ενδιαφέρον παρουσιάζει η περιγραφή του πλαισίου εφαρμογής ενός διαδικτυακού μαθήματος με τη μέθοδο «six thinking hats» του E. De Bono (Κιουλάνης κ. α., 2013). Αντικείμενο της επιμόρφωσης ήταν η μάθηση μέσω της τέχνης και η μάθηση μέσω σχεδιασμού. Αντίστοιχα μαθήματα με χρήση της τηλεδιάσκεψης και των τεχνικών σύγχρονης και ασύγχρονης τηλεεκπαίδευσης, μπορούν να υλοποιηθούν μέσω των υποδομών του πανελληνίου σχολικού δικτύου (Παπαδημητρίου κ. α., 2007). Μαθήματα και προγράμματα διαδικτυακής επιμόρφωσης οργανώνονται από ποικίλους οργανωτικούς σχηματισμούς, όπως το διορθόδοξο κέντρο της εκκλησίας της Ελλάδας (Κομνηνού, 2011; 2013). Η ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση θεωρείται ιδανικό πεδίο για την ανάπτυξη των θεολογικών σπουδών (Κιουλάνης, 2005) και παράγοντας ενίσχυσης της παιδαγωγικής κατάρτισης και της διδακτικής αποτελεσματικότητας των εκπαιδευτικών που υπηρετούν στα σχολεία δεύτερης ευκαιρίας (Κιουλάνης & Παναγιωτίδου, 2007). Ολοκληρωμένες υπηρεσίες ηλεκτρονικής μάθησης και επιμόρφωσης αναπτύσσονται από φορείς, όπως το κέντρο εκπαίδευσης και επιμόρφωσης ενηλίκων από απόσταση της γενικής γραμματείας εκπαίδευσης ενηλίκων (Τσαμαδιάς κ. α., 2007), ενώ άλλες αντίστοιχες προτάσεις αποτελούν πρωτοβουλίες του ιδιωτικού τομέα (Χατζηστεφανίδου, 2001).

3. Σύγχρονες επιμορφωτικές προσεγγίσεις για την εξ αποστάσεως επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών.

α: κοινότητες μάθησης.

Οι νέες αυτές δυνατότητες φέρνουν στο προσκήνιο νέα παιδαγωγικά μοντέλα και επαναπροσδιορίζουν την από απόσταση εκπαίδευση. Οι σύγχρονες διαδικτυακές τεχνολογίες επιτρέπουν νέου τύπου μαθησιακές αλληλεπιδράσεις. Σε αρκετές περιπτώσεις, οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί συγκροτούν ηλεκτρονικές **κοινότητες μάθησης**, δικτυακές τοποθεσίες, όπου επικοινωνούν, συνεργάζονται, οικοδομώντας τη γνώση. Οι Χλαπάνης & Δημητρακοπούλου (2005), περιγράφουν τη διαδικασία της δημιουργίας, της εξέλιξης και του συντονισμού μιας κοινότητας μάθησης στο πλαίσιο ενός επιμορφωτικού προγράμματος υποστηριζόμενου από τις τεχνολογίες της επικοινωνίας. Οι δικτυακές μαθησιακές κοινότητες παρέχουν έναν ευέλικτο τρόπο επιμόρφωσης, κατάρτισης και επικοινωνίας. Ιδρύονται και διατηρούνται διαμέσου της διαχείρισης ενός εικονικού μαθησιακού περιβάλλοντος. Ως κοινότητα ορίζεται μια ομάδα ατόμων τα οποία συναθροίστηκαν, πραγματικά ή διαδικτυακά, με σκοπό την επίτευξη κοινών στόχων. Τα άτομα που συμμετέχουν επιδιώκουν να αποκτήσουν ή να εμπλουτίσουν τις γνώσεις τους μέσω της αλληλεπίδρασης και συνεργασίας με άλλους. Είναι φυσικό άνθρωποι που διδάσκουν το ίδιο αντικείμενο να αντιμετωπίζουν κοινά καθημερινά προβλήματα και προκλήσεις. Συχνά εντοπίζουν αξιολογες λύσεις, καινοτομούν και δημιουργούν ποιοτικό εκπαιδευτικό υλικό. Τη δυνατότητα αξιοποίησης στην επιμορφωτική διαδικασία και διαμοιρασμού όλων αυτών των πόρων παρέχουν εργαλεία, υπηρεσίες και εφαρμογές του web 2. 0, όπως τα blogs, οι ομάδες συζήτησης και τα wikis (Αναστασιάδης & Κωτσίδης, 2015; Θεοφανέλλης κ. α., 2013; Χουλιάρη κ. α., 2011).

β: αξιοποιώντας τις νέες δυνατότητες στη διαμόρφωση των προγραμμάτων.

Η αυξανόμενη χρήση των νέων τεχνολογιών αποτελεί τη βάση ανάπτυξης προγραμμάτων επαγγελματικής ανάπτυξης εκπαιδευτικών. Οι Μπρατίσης κ. α. (2003), προτείνουν ορισμένες βασικές αρχές σχεδιασμού ενός μοντέλου διαρκούς και συστηματικής στήριξης και επιμόρφωσης, που βασίζεται στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση, με αξιοποίηση των τεχνολογιών της επικοινωνίας. Σύμφωνα με τους

Παπαδάκη κ. α. (2003), τα προγράμματα της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης δίνουν δυνατότητες χρήσης διαφορετικών μοντέλων επιμόρφωσης όπως:

- **Αυτο- επιμόρφωση:** πρόσβαση, αναζήτηση και ανάκτηση σε ειδικά σχεδιασμένο επιμορφωτικό και ενημερωτικό υλικό.
  - **Καθοδηγούμενη αυτο- επιμόρφωση:** με χρονοδιάγραμμα επικοινωνίας με τον επιμορφωτή, είτε με φυσική παρουσία σε ομαδικές συναντήσεις είτε μέσω διαδικτύου είτε μέσω σύγχρονων συναντήσεων.
  - **Συνεργατική επιμόρφωση:** σύγχρονη και ασύγχρονη επικοινωνία, με συμμετοχή σε θεματικούς κύκλους συζητήσεων και εκπόνηση συνεργατικών δραστηριοτήτων.
- Τέλος, σε πρακτικό επίπεδο, ο Ανδρέου (2001), υποστηρίζει ότι η εξ αποστάσεως επιμόρφωση των εκπαιδευτικών μπορεί να υιοθετηθεί με κύκλους επιμορφωτικών μεταπτυχιακών προγραμμάτων, με την ανάπτυξή της σε μέσης διάρκειας προγραμμάτων από τους φορείς επιμόρφωσης, με την ένταξή της ως συμπληρωματικής μορφής σε μεγάλης διάρκειας προγράμματα και με την οργάνωση ειδικών ενδουπηρειακών μεταπτυχιακών.

Συμπεράσματα και συζήτηση: προδιαγραφές σχεδιασμού και ανάπτυξης της εξ αποστάσεως επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών.

Η επισκόπηση που προηγήθηκε αναδεικνύει τα περιθώρια ευελιξίας και προσαρμοστικότητας στις μεθοδολογίες υλοποίησης των προγραμμάτων. Οι σύγχρονες τεχνολογίες που σχετίζονται με το διαδίκτυο παρέχουν πολλές δυνατότητες. Η επιμόρφωση γίνεται μέσα από ειδικά διαμορφωμένους τόπους, ενώ η επικοινωνία διεξάγεται με σύγχρονο ή ασύγχρονο τρόπο. Τα ερευνητικά δεδομένα συντείνουν προς την κατεύθυνση της υιοθέτησης μικτών μαθησιακών μοντέλων.

Ο συνδυασμός παραδοσιακής και εκπαίδευσης από απόσταση, που αξιοποιεί το διαδίκτυο, προσφέρεται για την υλοποίηση επιμορφωτικών προγραμμάτων και μπορεί να αποτελέσει το κυρίαρχο παράδειγμα. Ταυτόχρονα, αναδεικνύεται η αναγκαιότητα για έναν δημιουργικό και παιδαγωγικό χαρακτήρα αυτών των δράσεων: η διδακτική προσέγγιση χρειάζεται να ενθαρρύνει την αλληλεπίδραση, να δίνει έμφαση στη συνεργατική οικοδόμηση της γνώσης, στη σύνδεση των θεμάτων με αυθεντικές καταστάσεις και την επίλυση προβλημάτων.

Όπως αποδεικνύεται από την πιλοτική εφαρμογή του μείζονος προγράμματος επιμόρφωσης (Αναστασιάδης, 2011), προέχει η συγκρότηση ενός ολοκληρωμένου μοντέλου, που θα εμπεριέχει ανάλυση (αναγκών, χαρακτηριστικά εκπαιδευόμενων), σχεδιασμό (παιδαγωγικές, τεχνολογικές και οργανωτικές διαστάσεις, μεθοδολογία αξιολόγησης), υλοποίηση και αξιολόγηση. Στο πεδίο του σχεδιασμού και της οργάνωσης εξ αποστάσεως προγραμμάτων επαγγελματικής ανάπτυξης θα πρέπει να καθοριστούν σαφείς προδιαγραφές (Αναστασιάδης & Μανούσου, 2016):

- πρόσωπο με πρόσωπο συναντήσεις και εξ αποστάσεως καθοδηγούμενη αυτό-επιμόρφωση, με την αξιοποίηση του διαδικτύου,
- διανομή ειδικά διαμορφωμένου εκπαιδευτικού υλικού, μέσω πλατφόρμας διαχείρισης μαθησιακού περιεχομένου,
- σύγχρονες και ασύγχρονες μορφές διδασκαλίας, επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης,
- εφαρμογή αρθρωτού συστήματος θεματικών ενοτήτων, που παρέχει στους συμμετέχοντες τη δυνατότητα ευέλικτης διαμόρφωσης προγραμμάτων,
- συγκρότηση φορέα οργάνωσης και υλοποίησης,
- μηχανισμούς και διαδικασίες πιστοποίησης και αξιολόγησης.

Παράλληλα, για τη συνολική ανάπτυξη των επιμορφωτικών προγραμμάτων πρέπει να πληρούνται κριτήρια, όπως σαφής προσδιορισμός διδακτικών στόχων και μεθόδων,

αξιόπιστη χρήση υπολογιστικών μέσων- τεχνολογικών υποδομών, επιλογή και συγκρότηση της μαθησιακής ομάδας, αποδοχή ενός πρωτοκόλλου επικοινωνίας-συνεργασίας, σε ένα πλαίσιο που θα προωθήει την αυτονομία και παρακίνηση και θα εξασφαλίζει την υποστήριξη και ανατροφοδότηση των εκπαιδευόμενων.

Η πρόκληση στην έρευνα της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης εντοπίζεται αναμφίβολα, στη διερεύνηση των δυνατοτήτων και των περιορισμών. Η εφαρμογή της στο πεδίο της επιμόρφωσης και επαγγελματικής ανάπτυξης, πρέπει να μελετηθεί περαιτέρω, με απώτερο στόχο τη διαμόρφωση ενός παιδαγωγικού μοντέλου για τη μεθοδική και ολοκληρωμένη ανάπτυξη και εφαρμογή των σχετικών δράσεων και παρεμβάσεων.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Αναστασιάδης, Θ., Μανούσου, Ε. (2016). Προδιαγραφές σχεδιασμού προγράμματος επαγγελματικής ανάπτυξης από απόσταση για τους εκπαιδευτικούς των μειονοτικών σχολείων στη Θράκη. *Open Education*, 12 (1), 60- 75.
- Αναστασιάδης, Π. (2007). Οι προηγμένες μαθησιακές τεχνολογίες σύγχρονης και ασύγχρονης μετάδοσης στην υπηρεσία της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης: ζητήματα σχεδιασμού και υλοποίησης συστήματος μικτής μάθησης (Blended Learning) για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών της ομογένειας. Στο: Α. Λιοναράκης (επιμ.), *4ο Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, τόμ. Β (σ. 638- 649). Αθήνα: Προπομπός.
- Αναστασιάδης, Π. (2011). «Μείζον πρόγραμμα επιμόρφωσης εκπαιδευτικών»: βασικές αρχές σχεδιασμού και υλοποίησης. Στο: Α. Λιοναράκης (επιμ.), *6ο Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, τόμ. Α (σ. 685- 701). Αθήνα: Ε.Δ.Α.Ε.
- Αναστασιάδης, Π., Κωτσίδης, Κ. (2015). Η παιδαγωγική αξιοποίηση των εφαρμογών του web 2.0 στην επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, με έμφαση στην ανάπτυξη της συνεργατικής δημιουργικότητας. Στο: Α. Λιοναράκης (επιμ.), *8ο Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, τόμ. 1 (Α) (σ. 685- 701). Αθήνα: Ε.Δ.Α.Ε.
- Ανδρέου, Α. (2001). Η ανοικτή και εξ αποστάσεως επιμόρφωση των εκπαιδευτικών: μια εκδοχή. Στο: Α. Λιοναράκης (επιμ.), *1^ο πανελλήνιο συνέδριο για την ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση*, τόμ. 1 (σ. 43- 49). Πάτρα: Ε. Α. Π.
- Βορβή, Ι., Παπαγάλου, Φ. (2013). Σχεδιασμός επιμορφωτικής δράσης σχολικού συμβούλου με αξιοποίηση δια ζώσης και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (blended learning: συνδυαστικής μάθησης). Ένα παράδειγμα. Στο: Α. Λιοναράκης (επιμ.), *7ο Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, τόμ. 6 (Β), (σ. 46- 54). Αθήνα: Ε.Δ.Α.Ε.
- Βεργίδης, Δ., Καραλής, Α. (2008). *Εισαγωγή στην εκπαίδευση ενηλίκων. Σχεδιασμός, οργάνωση και αξιολόγηση προγραμμάτων*. Πάτρα: Ε. Α. Π.
- Βουζαξάκης, Γ., Γεωργιάδη, Ε. (2013). Η χρήση της πλατφόρμας moodle ως εργαλείο για την εξ αποστάσεως επιμόρφωση καθηγητών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης της Κρήτης. Στο: Α. Λιοναράκης (επιμ.), *7ο Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, τόμ. 4 (Α), (σ. 114- 127). Αθήνα: Ε.Δ.Α.Ε.
- Carr, W., Kemmis, S. (2000). *Για μια κριτική εκπαιδευτική θεωρία. Εκπαίδευση, γνώση και έρευνα δράσης*. Αθήνα: Κώδικας.
- Cohen, L., Manion, L., Morrison, K. (2008). *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*. Αθήνα: Μεταίχιμο.
- Γεωργιάδης, Γ., κ. συν. (2005). Με τον «Δία» στις εσχαιές της Ελλάδας: κατάρτιση από απόσταση εκπαιδευτικών ολιγοθέσιων σχολείων μέσω δορυφορικών τηλεπικοινωνιακών συστημάτων. Στο: Α. Λιοναράκης (επιμ.), *3ο Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, τόμ. Β (σ. 359- 369). Αθήνα: Προπομπός.
- Γκιρτζή, Μ., (2009). Ανιχνεύοντας την πορεία του e- learning στα «χρονικά της εκπαίδευσης» και εφαρμόζοντάς το σε μια πρόταση για την επιμόρφωση στη Μουσειακή Εκπαίδευση. Στο: Α. Λιοναράκης (επιμ.), *5^ο Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, τόμ. Β (σ. 96- 110). Αθήνα: Ε.Δ.Α.Ε.
- Θεοφανέλλης, Τ., Καρακίτσα, Τ., Φεσάκης, Γ. (2013). Η χρήση Wiki ως εργαλείο υλοποίησης διαδικτυακής κοινότητας πρακτικής. *Open Education*, 9 (1), 94- 105.
- Θωμά, Ρ., Τζοβλά, Ε., Φαρασόπουλος, Ν. (2015). Εφαρμόζοντας το μοντέλο της ασύγχρονης και σύγχρονης μικτής μάθησης για τις ανάγκες της επιμόρφωσης των υποψηφίων Teachers 4 Europe. Στο: Α. Λιοναράκης (επιμ.), *8^ο Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, τόμ. 2 (Α) (σ. 44- 53). Αθήνα: Ε.Δ.Α.Ε.

- Κιουλάνης, Σ. (2005). Η ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση ως ιδανικό πεδίο για την ανάπτυξη των θεολογικών σπουδών. Σχεδιασμός και δημιουργία έντυπου εκπαιδευτικού και επιμορφωτικού υλικού. Στο: Α. Λιοναράκης (επιμ.), *3ο Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, τόμ. Β (σ. 77- 85). Αθήνα: Προπομπός.
- Κιουλάνης, Σ., Παναγιωτίδου, Α. (2007). Η εξ αποστάσεως επιμόρφωση ως παράγοντας ενίσχυσης της παιδαγωγικής κατάρτισης και της διδακτικής αποτελεσματικότητας των εκπαιδευτικών που υπηρετούν στα σχολεία δεύτερης ευκαιρίας. Μια εμπειρική έρευνα. Στο: Α. Λιοναράκης (επιμ.), *4ο Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, τόμ. Β (σ. 622- 627). Αθήνα: Προπομπός.
- Κιουλάνης, Σ., Καρακός, Α., Χουλιάρη, Ξ., Αντωνίου, Π. (2013). Οι θεωρίες «Εξι καπέλα σκέψης», «Μάθηση μέσω τέχνης», και «Μάθηση μέσω σχεδιασμού» στη διαδικτυακή εξ αποστάσεως επιμόρφωση των εκπαιδευτικών. Στο: Α. Λιοναράκης (επιμ.), *7ο Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, τόμ. 7 (Β), (σ. 105- 112). Αθήνα: Ε.Δ.Α.Ε.
- Κομνηνού, Ι. (2011). Η διαδικτυακή εκπαίδευση, οι δυνατότητες και οι προϋποθέσεις εφαρμογής της. Μελέτη περίπτωσης: η διαδικτυακή επιμόρφωση των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης από το Διορθόδοξο κέντρο της Εκκλησίας της Ελλάδας. Στο: Α. Λιοναράκης (επιμ.), *6ο Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, τόμ. Α (σ. 470- 479). Αθήνα: Ε.Δ.Α.Ε.
- Κομνηνού, Ι. (2013). Διαδικτυακά συνεργατικά μοντέλα μάθησης και στρατηγικές. Μελέτη περίπτωσης: «η δημιουργικότητα στη σχολική τάξη», ένα online μάθημα του Διορθόδοξου κέντρου της Εκκλησίας της Ελλάδος. Στο: Α. Λιοναράκης (επιμ.), *7ο Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, τόμ. 6 (Β) (σ. 143- 150). Αθήνα: Ε.Δ.Α.Ε.
- Λιοναράκης, Α. (2001). Για ποια εξ αποστάσεως εκπαίδευση μιλάμε. Στο: Α. Λιοναράκης (επιμ.), *1^ο πανελλήνιο συνέδριο για την ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση*, τόμ. 1 (σ.185- 192). Πάτρα: Ε. Α. Π.
- Μαυρογιώργος, Γ. (1999). Επιμόρφωση εκπαιδευτικών και επιμορφωτική πολιτική στην Ελλάδα. Στο συλλογικό: *Διοίκηση εκπαιδευτικών μονάδων: Διοίκηση ανθρώπινου δυναμικού*, τόμ. Β (σ. 93-135). Πάτρα: Ε.Α.Π.
- Μουζάκης, Χ., κ. α. (2009). Εξ αποστάσεως επιμόρφωση εκπαιδευτικών της Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης και Ηπείρου. Στο: Α. Λιοναράκης (επιμ.), *5^ο Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, τόμ. Α (σ. 195- 209). Αθήνα: Ε.Δ.Α.Ε.
- Μπίκος, Κ., Τζιφίπουλος, Μ. (2013). Η επαγγελματική ανάπτυξη των σύγχρονων εκπαιδευτικών: Μοντέλο εφαρμογής της εξ αποστάσεως επιμόρφωσης στη διαπολιτισμική εκπαίδευση. Στο: Α. Λιοναράκης (επιμ.), *7ο Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, τόμ. 4 (Α), (σ. 60- 77). Αθήνα: Ε.Δ.Α.Ε.
- Μπρατίτσης, Θ., κ. α. (2003). Σχεδιασμός προγράμματος διαρκούς επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών από απόσταση, με βάση δεδομένα έρευνας από τρέχουσα επιμόρφωση στις τεχνολογίες της πληροφορίας και της επικοινωνίας. Στο: Α. Λιοναράκης (επιμ.), *2^ο πανελλήνιο συνέδριο για την Ανοικτή εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση* (σ. 536- 547). Αθήνα: Προπομπός.
- Μπαγάκης, Γ. (επιμ.) (2005). *Επιμόρφωση και επαγγελματική ανάπτυξη του εκπαιδευτικού*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Νταλούκας, Β., κ. α. (2009). Παίζω και μαθαίνω στο Moodle- Μια εφαρμογή, παράδειγμα καλής πρακτικής. Στο: Α. Λιοναράκης (επιμ.), *5^ο Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, τόμ. Γ (σ. 251- 259). Αθήνα: Ε.Δ.Α.Ε.
- Παπαδάκης, Σ., Βελισσάριος, Α., Φραγκούλης, Ι. (2003). Η επιμόρφωση και μετεκπαίδευση των εκπαιδευτικών στην κοινωνία της πληροφορίας με αξιοποίηση των μεθόδων της Ανοικτής και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης. Στο: Α. Λιοναράκης (επιμ.), *2^ο πανελλήνιο συνέδριο για την Ανοικτή εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση* (σ. 558- 571). Αθήνα: Προπομπός.
- Παπαδημητρίου, Σ. (2016). Διαδικτυακά Επιμορφωτικά Σεμινάρια στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Έργου MARCH: Διάχυση Καλών Πρακτικών στη Διδακτική των Θετικών Επιστημών. *Open Education*, 12 (2), 178- 189.
- Παπαδημητρίου, Σ., κ. α. (2007). Πολλαπλή χρήση της τηλεδιάσκεψης στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση των Ελλήνων εκπαιδευτικών μέσα από το πανελλήνιο σχολικό δίκτυο. Στο: Α. Λιοναράκης (επιμ.), *4^ο διεθνές συνέδριο για την ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευσης*, τόμ. 1 (σ. 521- 530).
- Παρασκευάς, Α., κ. α. (2001). Η χρήση της διαδικτυακής εικονικής τάξης για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών: μια μελέτη περίπτωσης στην περιοχή της φυσικής των ρευστών. Στο: Α. Λιοναράκης (επιμ.), *1^ο πανελλήνιο συνέδριο για την ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση*, τόμ. 2 (σ. 951- 962). Πάτρα: Ε. Α. Π.

- Τσαμαδιάς, Κ., Σιασιάκος, Κ., Ξυνή, Γ. (2007). Παροχή ολοκληρωμένων υπηρεσιών ηλεκτρονικής μάθησης και επιμόρφωσης σε ενήλικες. Στο: Α. Λιοναράκης (επιμ.), *4^ο διεθνές συνέδριο για την ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση*, τόμ. 2 (σ. 547- 551).
- Χατζηστεφανίδου, Σ. Πολυζώης, Γ. (2001). Εφαρμογή του e- learning στην επιμόρφωση των εκπαιδευτικών. Μια ολοκληρωμένη πρόταση για την εισαγωγή του «δασκάλου στην κοινωνία της πληροφορίας». Στο: Α. Λιοναράκης (επιμ.), *1^ο πανελλήνιο συνέδριο για την ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση*, τόμ. 1 (σ. 285- 301). Πάτρα: Ε. Α. Π.
- Χλαπάνης, Γ. Ε., Δημητρακοπούλου, Α. (2005). Επιμόρφωση εκπαιδευτικών μέσω διαδικτύου: Η δημιουργία και ο συντονισμός μιας κοινότητας μάθησης. Στο: Α. Λιοναράκης (επιμ.), *3ο Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, τόμ. Α (σ. 586- 597). Αθήνα: Προπομπός.
- Χουλιάρη, Ξ., Φρέντζου, Ρ., Αντωνίου, Κ. (2011). Wikis- η αξιοποίησή τους στη σχολική τάξη: το μάθημα ασύγχρονης εκπαίδευσης ΔΚΕΕ 05. Στο: Α. Λιοναράκης (επιμ.), *6ο Διεθνές Συνέδριο για την Ανοικτή εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση*, τόμ. Β (σ. 22- 35). Αθήνα: Ε.Δ.Α.Ε.